Original Article Open Access

Child Rights Journal

2024; 6(22): 51-64

Journal Homepage: http://childrightsjournal.ir

International ThinkTank of Human Dignity

The Iranian Association of Medical Law

The Iranian Association of Child Rights

Climate Change Impacts on the Child's Right to Growth and Survival: An Intergenerational Equity Perspective

Amir Shariati Asl[1]

1. Department of International Law, Faculty of Farabi Campus of Tehran Univercity, Qom, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Climate change and its associated risks and challenges have become some of the most pressing crises confronting humanity today. Under the Paris Agreement and other international frameworks, states are bound by obligations to reduce greenhouse gas emissions - one of the principal drivers of climate change. Yet, the fulfillment of these obligations requires stronger cooperation and collective action, particularly from developed countries. The adverse effects of climate change, which endanger the growth, survival and even the lives of children from both present and future generations, call for greater recognition and decisive commitments from states and key international bodies.

Method: This study employs a descriptive - analytical method, drawing on academic theses, books, peer - reviewed articles and authoritative English - language sources, as well as selected credible domestic studies. It explores, from an intergenerational perspective, the impacts of climate change on the child's right to growth and survival.

Results: The results reveal that climate change - through consequences such as malnutrition, displacement caused by floods and droughts, water pollution, loss of agricultural land and restricted access to education - profoundly undermines the right of children, both now and in the future, to growth and survival. Continued inaction by states will inevitably jeopardize the right to life of children, particularly those of future generations.

Conclusion: Achieving intergenerational equity and safeguarding the rights of children in both current and future generations demand a comprehensive approach. Such an approach must integrate the principles of common but differentiated responsibilities and the best interests of the child, while mobilizing the full potential of states and humanity to take urgent action against the climate crisis - most notably through the reduction of greenhouse gas emissions driving climate change.

Keywords: Climate Change; Intergenerational Equity; Right to Growth and Survival of the Child; Climate Change Impacts

Corresponding Author: Amir Shariati Asl; **Email:** amirshariatiasl@gmail.com

Received: January 27, 2024; **Accepted:** May 08, 2024

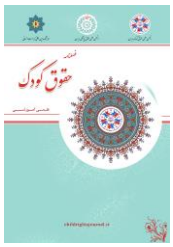
Please cite this article as:

Shariati Asl A. Climate Change Impacts on the Child's Right to Growth and Survival: An Intergenerational Equity Perspective. Child Rights Journal. 2024; 6(22): 51-64.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

This Open Access Article Distributed under the Terms of the Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 (CC BY-NC 4.0)

مقاله پژوهشی
دسترسی آزاد

فصلنامه حقوق کودک

دوره ششم، شماره بیست‌ودوم، تابستان ۱۴۰۳، صفحات ۶۴-۵۱

Journal Homepage: http://childrightsjournal.ir

پیامدهای تغییرات اقلیمی بر حق رشد و بقای کودک: چشم‌انداز عدالت بین نسلی

امیر شریعتی اصل[۱]

۱. گروه حقوق بین الملل، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، قم ، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: تغییرات اقلیمی و پیامدهای ناشی از آن، امروزه به عنوان یکی از مهم‌ترین و بحرانی‌ترین چالش‌های پیش روی بشریت شناخته می‌شود. دولت‌ها در چهارچوب (توافق‌نامه پاریس) و سایر اسناد بین‌المللی مرتبط، تعهداتی برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای که از عوامل اصلی تغییرات اقلیمی به شمار می‌روند، بر عهده دارند. با وجود این، اجرای مؤثر این تعهدات مستلزم همکاری و همبستگی گسترده‌تر میان دولت‌ها، به ویژه دولت‌های توسعه‌یافته است. در این میان، آثار تغییر اقلیم و خطراتی که رشد، بقا و حتی حیات کودکان نسل حاضر و آینده را تهدید می‌کند، نیازمند توجه عمیق‌تر و اتخاذ تصمیمات مؤثر از سوی دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی کلیدی است.

روش: این پژوهش با روش توصیفی ـ تحلیلی و با استفاده از پایان‌نامه‌ها، کتب، مقالات علمی و منابع معتبر انگلیسی‌زبان، همراه با بررسی برخی منابع معتبر داخلی، از منظر بین نسلی به بررسی تأثیرات تغییر اقلیم بر حق رشد و بقای کودک پرداخته است.

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان می‌دهد که پیامدهای تغییرات اقلیمی، از جمله سوءتغذیه، آوارگی ناشی از سیل و خشکسالی، آلودگی منابع آبی، از بین‌رفتن زمین‌های کشاورزی و محرومیت از آموزش، به طور جدی بر حق رشد و بقای کودکان نسل حاضر و آینده تأثیرگذار خواهد بود. در صورت تداوم انفعال دولت‌ها، حق حیات کودکان، به ویژه نسل‌های آینده، به شدت در معرض تهدید قرار خواهد گرفت.

نتیجه‌گیری: دستیابی به برابری و عدالت بین نسلی و حمایت از کودکان نسل حاضر و آینده مستلزم رویکردی جامع است؛ رویکردی که ضمن پایبندی به اصول «مسئولیت‌های مشترک اما متمایز» و «منافع عالیه کودک»، با بهره‌گیری از تمامی ظرفیت‌های دولت‌ها و نوع بشر، زمینه‌ساز اقداماتی فوری و مؤثر برای مقابله با بحران تغییر اقلیم، به ویژه در زمینه کاهش گازهای گلخانه‌ای باشد.

واژگان کلیدی: تغییرات اقلیمی؛ عدالت بین نسلی؛ حق رشد و بقای کودک؛ پیامدهای تغییرات اقلیمی

نویسنده مسئول: امیر شریعتی اصل؛ **پست الکترونیک:** amirshariatiasl@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۷؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۴۰۳/۰۲/۱۹

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Shariati Asl A. Climate Change Impacts on the Child's Right to Growth and Survival: An Intergenerational Equity Perspective. Child Rights Journal. 2024; 6(22): 51-64.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

مقدمه

امروزه اثرات مخرب افزایش گازهای گلخانه‌ای و گرم‌ترشدن کره زمین و تأثیری که بر اقلیم کره سبز بر جای می‌گذارد بر کسی پوشیده نیست. بالاآمدن سطح آب دریاها، ذوب‌شدن یخ‌های قطبی، جاری‌شدن سیل در برخی مناطق، بروز خشکسالی و آتش‌سوزی جنگل‌ها و تغییر بافت جمعیتی به دلیل مهاجرت‌های اجباری، تنها بخشی از اثرات تغییر اقلیم است. تغییرات اقلیمی به عنوان یک مشکل جهانی، نیازمند همکاری جهانی برای ارائه راه‌حل است. کنوانسیون چهارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات اقلیمی از دولت‌ها می‌خواهد که از سیستم اقلیمی «بر اساس اصل عدالت اقلیمی و مطابق با اصل مسئولیت‌های مشترک اما متفاوت و قابلیت‌های مربوطه» محافظت کنند و رویکردی صلح‌آمیز را در قلب خود دارد. از دیدگاه اخلاقی، این منصفانه است که برای رسیدگی به تغییرات اقلیمی، بیشترین بار بر دوش کسانی باشد که بیشترین سهم را در ایجاد این مشکل داشته و بیشترین منابع را در اختیار دارند. با وجود این، تا به امروز، رویکردهای منصفانه، مشارکتی و سیستمی برای تقسیم بار جهانی پدیدار نشده است. تعهدات داوطلبانه کاهش کربن که پس از توافق پاریس (۲۰۱۵ م.) انجام شده است، نسبتاً ضعیف هستند و برای جلوگیری از تغییرات خطرناک اقلیمی کافی نیستند. همچنین این اقدامات به اندازه کافی سریع انجام نمی‌شوند (۱). در این بین، کودکان، به واسطه عدم تکامل و رشد سریع روحی و روانی تأثیرپذیری بیشتری از تغییر اقلیم خواهند داشت و نیازمند اقدامات فوریتی و مراقبتی بیشتر از سوی دولت‌ها هستند. همچنین لازم به ذکر است که دولت‌ها با توجه به کنوانسیون حقوق کودک، تعهد دارند تا با به کارگیری تمامی ظرفیت‌ها و در نظرگرفتن منافع عالی کودک، رشد و بقای کودکان را تضمین کنند. نظارت بر آسیب‌پذیری اقلیم (۲۰۱۲ م.)، پیش‌بینی می‌کند که تا سال ۲۰۳۰، خسارات اقتصادی ناشی از سیل، طوفان و رانش زمین به تنهایی به ۱۹۴ میلیارد دلار در سال خواهد رسید. بین ۸۰ تا ۹۰ درصد هزینه‌های اقتصادی متوجه کشورهای در حال توسعه می‌شود، جایی که به طور متوسط کودکان و جوانان زیر ۲۴ سال حداقل نیمی از جمعیت آن‌ها را تشکیل می‌دهند. هزینه‌های هنگفت تعمیر زیرساخت‌های تخریب‌شده و آسیب‌دیده، از جمله مدارس و کلینیک‌های بهداشتی، بودجه موجود برای تحقق حقوق کودک را کاهش می‌دهد. این امر باعث از بین‌رفتن سرمایه‌گذاری‌های تکمیلی در سیستم‌های بهداشت، آموزش و حفاظت می‌شود تا کنوانسیون حقوق کودک نتواند به وعده خود مبنی بر تحقق جهانی حقوق کودکان عمل کند (۲). همچنین یونیسف، در سال ۲۰۲۱ با راه‌اندازی شاخص آب و هوایی خطر کودکان (CCRI: Child Climate Risk Index) دریافت که یک میلیارد کودک (تقریباً نیمی از کودکان جهان) در معرض خطر بالای ناشی از تغییرات اقلیمی هستند. این میزان از تأثیرپذیری از منظر برابری بین نسلی و حفظ محیط زیست سالم و پاک برای نسل‌های آینده زنگ خطری برای دولت‌ها و نوع بشر خواهد بود و رشد و بقای کودکان را به خطر خواهد انداخت و نیازمند اقدامات سریع و همکاری بیشتر دولت‌ها برای کنترل این شرایط است. پژوهش حاضر به این پرسش اساسی پاسخ می‌دهد که از منظر عدالت بین نسلی، تغییرات اقلیمی چه پیامدی بر حق رشد و بقای کودکان دارد؟ در راستای پاسخ به این پرسش ابتدا باید پیامدهای تغییرات اقلیمی بر حق رشد و بقای کودک را بشناسیم و سپس ببینیم این تغییرات از منظر برابری بین نسلی چه تأثیراتی بر حق بقا و رشد نسل‌های کنونی و آینده بر جای خواهد گذاشت. در این پژوهش با روش توصیفی ـ تحلیلی به بررسی اسناد بین‌المللی داده‌ها و

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

مقالات مرتبط دست اول به زبان انگلیسی که حاصل پژوهش‌های متخصصان و پژوهشگران سرتاسر جهان بود، پرداختیم تا به شناسایی پیامدهای تغییرات اقلیمی و خطراتی که حق بقا و رشد کودکان نسل حاضر و نسل آینده را تهدید می‌کند، بپردازیم.

۱. پیشینه پژوهش: با توجه به اهمیت موضوع تغییرات اقلیمی و اثراتی که بر حق رشد و بقای کودک بر جای می‌گذارد؛ موضوعات تحقیقی مهم و مرتبطی صورت گرفته که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره خواهیم داشت: محیا صفاری‌نیا در مقاله خود با عنوان «حق کودک به محیط زیست سالم و پایدار و تعهدات دولت‌ها و دیگر بازیگران ذیربط در گذر تحولات جدید حقوقی بین‌المللی» به این نکته اشاره داشت که کودکان به عنوان افرادی که ذهن، بدن، دانش و نقش آن‌ها به طور پیوسته در حال تحول است، در محیط زیست ناسالم به طور خاص در معرض آسیب‌پذیری قرار می‌گیرند. محیط زیست شهری ناسالم و مواد سمی و آلوده‌کننده محیطی، تهدیدات بزرگ سلامتی کودکان محسوب شده و کاهش کیفیت زندگی و رشد و بقای کودک را در پی دارند (۳). حبیبه فرجزاده در تحقیق خود با عنوان «تغییرات اقلیمی، حقوق کودکان و مسئولیت فراسرزمینی دولت‌ها» متذکر شد که تغییرات اقلیمی، حقوق اساسی کودکان را که در کنوانسیون حقوق کودک از آن‌ها حمایت به عمل آمده به طور مستقیم یا غیر مستقیم در معرض تهدید قرار می‌دهد و نسل حاضر و نسل‌های آتی را از حقوق خود برای بقا، توسعه، حمایت و مشارکت در جامعه محروم می‌سازد (۴). لیلا میربد و محمدمهدی سیدناصری در پژوهش خود با عنوان «جستاری بر حمایت از حق بر سلامت کودکان در برابر تغییرات اقلیمی» به این نتیجه رسیدند که تحقیقات نشان می‌دهد که تغییرات اقلیمی اثرات عمیقی فراتر از مسائل زیست‌محیطی داشته و به طور مستقیم و غیر مستقیم حقوق بنیادین کودکان، از جمله حق بر سلامت، زندگی با کرامت و دسترسی به خدمات اجتماعی و آموزشی با کیفیت را به چالش می‌کشد (۵). همچنین کمیته حقوق کودک، در نظریه تفسیری شماره ۲۶ خود با بهره‌مندی از مشورت تیم مشاوره‌ای کودکان که از ۱۲۱ کشور به دست آمده بود، اصل عدالت بین نسلی و منافع نسل‌های آینده را که کودکان مورد مشورت به طور قاطع به آن اشاره کردند، به رسمیت می‌شناسد و معتقد است، در حالی که حقوق کودکانی که در حال حاضر روی زمین هستند، نیاز به توجه فوری دارد، کودکانی که پیوسته متولد می‌شوند نیز حق دارند تا حداکثر حقوق انسانی خود را محقق کنند. دولت‌ها نیز فراتر از تعهدات فوری که تحت کنوانسیون (حقوق کودک) در رابطه با محیط زیست دارند؛ مسئولیت تهدیدات قابل پیش‌بینی مرتبط با محیط زیست را نیز که در نتیجه اعمال یا ترک فعل آن‌ها در حال حاضر ایجاد می‌شود و پیامدهای کامل آن ممکن است برای سال‌ها یا حتی دهه‌ها آشکار نشود، بر عهده دارند (بند ۲ و ۱۱).

کری پرولکس و همکاران در مقاله‌ای با عنوان تأثیرات تغییرات اقلیمی بر سلامت و رفاه کودکان و نوجوانان: یک مرور روایتی، اشاره دارند که تغییرات اقلیمی یکی از جدی‌ترین تهدیدها علیه سلامت و رفاه کودکان و نوجوانان به شمار می‌آید. پیامدهای آن نه‌تنها سلامت جسمی، بلکه سلامت روانی افراد را در دو دهه نخست زندگی تحت تأثیر قرار می‌دهد و کارکرد خانواده را نیز دچار اختلال می‌سازد (۶).

در پژوهش حاضر سعی بر آن شده که به صورت تخصصی و از منظر برابری بین نسلی به موضوع تغییرات اقلیمی و اثراتی که بر حق رشد و بقای کودک بر جای می‌گذارد، پرداخته شود.

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

روش

در پژوهش حاضر به روش توصیفی ـ تحلیلی و اتکا به داده‌های کتابخانه‌ای از طریق مرور صفحات وب به خصوص مقالات انگلیسی و دست اول پایگاه Google Scholar به جمع‌آوری، بررسی و تحلیل اسناد و پژوهش‌های متخصصان و پژوهشگران این حوزه پرداختیم تا به نتایج مورد انتظار برسیم.

یافته‌ها

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. کودک: در اسناد بین‌المللی، از جمله کنوانسیون حقوق کودک (ماده ۱) اصولاً معیار سن ملاک تعریف کودک قرار گرفته است. به این ترتیب، کودک به هر انسان زیر هجده سال اطلاق می‌شود مگر طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن بلوغ زودتر حاصل شده باشد. همچنین در ماده ۱ میثاق اسلامی حقوق کودک آمده است که کودک به هر انسانی گفته می‌شود که از نظر قانون قابل اجرا در مورد وی به سن بلوغ نرسیده باشد. بنابراین در اسناد و متون معتبر اسلامی معیار بلوغ برای تعریف کودک به کار رفته است (۷).

۱-۲. حق رشد و بقای کودک: در ماده ۶ کنوانسیون حقوق کودک (از این پس کنوانسیون) حق رشد و بقای کودک اشاره شده و آمده است که: دولت‌های عضو تا حد امکان بقا و رشد کودک را تضمین خواهند کرد (بند ۲ ماده ۶) تعهد دولت‌های عضو کنوانسیون برای تضمین «حداکثر امکان» بقا و رشد کودک به این معنی است که دولت‌ها باید محیطی ایجاد کنند که، همه کودکان تحت صلاحیت خود را قادر سازند، به شیوه‌ای سالم و محافظت‌شده، عاری از ترس و نیاز، رشد کنند و شخصیت، استعدادها و توانایی‌های ذهنی و جسمی خود را تا حد امکان و مطابق با ظرفیت‌های در حال رشد خود پرورش دهند. علاوه بر این، دولت‌ها همچنین در یک جامعه به سرعت در حال جهانی‌شدن، موظف هستند همکاری و کمک بین‌المللی را برای رشد سالم کودکان در سایر دولت‌ها و مناطق جهان مشترک ما، به ویژه در کشورهای فقیر و در حال توسعه، فراهم کنند (۸).

۱-۳. تغییرات اقلیمی: تغییرات اقلیمی به تغییرات به وقوع پیوسته در میانگین و سایر آماره‌های (کمینه، بیشینه، واریانس) عناصر اقلیمی اشاره دارد. از آنجا که عنصر بارش با دما ارتباط دارد، پژوهشگران اغلب بر تغییرات دمای جهانی به عنوان شاخص تغییر اقلیم، تمرکز می‌کنند. نتایج پژوهش هانس و همکاران نشان می‌دهد که میانگین دمای سطح زمین در هر دهه ۰/۲ درجه سانتی‌گراد در حال افزایش است و گرمایش بیش از ۱ درجه سانتی‌گراد می‌تواند منجر به تغییرات اقلیمی خطرناک شود و سطح آب دریاها را تحت تأثیر قرار دهد (۹). از دهه ۱۸۰۰، فعالیت‌های انسانی عامل اصلی تغییرات اقلیمی بوده‌اند که در وهله نخست به دلیل سوزاندن سوخت‌های فسیلی مانند زغال‌سنگ، نفت و گاز بوده است. سوزاندن سوخت‌های فسیلی باعث انتشار گازهای گلخانه‌ای می‌شود که مانند پتویی دور زمین پیچیده شده و گرمای خورشید را به دام می‌اندازد و دما را افزایش می‌دهد. گازهای گلخانه‌ای اصلی که باعث تغییرات اقلیمی می‌شوند شامل، دی اکسید کربن و متان هستند. به عنوان مثال، این گازها از طریق استفاده از بنزین برای رانندگی یا زغال‌سنگ برای گرم‌کردن ساختمان، ناشی می‌شوند. پاکسازی زمین و قطع درختان جنگل نیز، می‌تواند دی اکسید کربن آزاد کند. کشاورزی، عملیات نفت و گاز، منابع اصلی انتشار متان هستند. انرژی، صنعت، حمل و نقل، ساختمان‌ها، کشاورزی و کاربری زمین، از جمله بخش‌های اصلی ایجادکننده گازهای گلخانه‌ای هستند (۱۰). تغییرات اقلیمی تهدیدی جهانی

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

برای امنیت و ایمنی انسان است. این تغییرات بر منابعی مانند آب آشامیدنی و زمین‌های حاصلخیز تأثیر می‌گذارد، برخی از قلمروها را در اثر بالاآمدن سطح آب دریا غیر قابل سکونت می‌کند و به دلیل رویدادهای آب و هوایی شدید، به شدت بر زیرساخت‌ها تأثیر می‌گذارد (۱۱).

۱-۴. عدالت (برابری) بین نسلی: چند دهه اخیر شاهد رشد ادبیات در یک زیرشاخه جدید از فلسفه سیاسی بوده‌ایم که معمولاً «عدالت بین نسلی» نامیده می‌شود و به «روابط اخلاقی و سیاسی بین افراد گذشته، حال و آینده» می‌پردازد. این زیرشاخه به پرسش‌های انتزاعی در مورد ماهیت و مبنای عدالت در طول نسل‌ها و همچنین مسائل عملی مانند میزان بدهی عمومی منصفانه، تأمین مالی حقوق بازنشستگی آینده، جبران اشتباهات گذشته و به ویژه تغییرات اقلیمی می‌پردازد (۱۲). بشریت با بحران سه‌گانه سیاره‌ایِ تغییرات اقلیمی، از دست‌رفتن تنوع زیستی و آلودگی محیط زیست، با لحظه‌ای حیاتی برای بقای خود روبرو است. این بحران همه ما را ملزم می‌کند که در نظر بگیریم که آیا تعهد و وظیفه اخلاقی داریم که گام‌های مشخصی برای حفاظت از محیط زیست برای همه بشریت، از جمله نسل‌های آینده، برداریم. در غیر این صورت، نسل‌های آینده سیاره‌ای را با دمای فزاینده، الگوهای آب و هوایی متغیر، افزایش سطح دریا، آتش‌سوزی‌های طولانی‌تر و مکرر، از دست‌رفتن تنوع زیستی، خشکسالی و موارد بسیار دیگر به ارث خواهند برد. بر اساس اصول برابری و همبستگی بین نسلی، ما مسئولیت داریم که از حقوق زیست‌محیطی نسل‌های آینده محافظت کنیم. بنابراین باید با طبیعت و محیط زیست به گونه‌ای تعامل کنیم که برابری و همبستگی بین نسلی را در بر بگیرد. این بدان معناست که وقتی ما از حفاظت از حق بر محیط زیست سالم حمایت می‌کنیم، این کار را نه‌تنها برای نسل‌های فعلی، بلکه برای نسل‌های آینده نیز انجام می‌دهیم (۱۳). بر این اساس در اصل سوم اعلامیه ریو (۱۹۹۲ م.) آمده است که حق توسعه باید به گونه‌ای محقق شود که به طور عادلانه نیازهای توسعه‌ای و زیست‌محیطی نسل‌های حال و آینده را برآورده سازد.

۲. پیامدهای تغییرات اقلیمی بر حق رشد و بقای کودک

کودک: بیش از یک نفر از هر چهار کودک زیر پنج سال یا یک میلیون و هفتصد هزار نفر در سال، در نتیجه اثرات زیست‌محیطی قابل پیشگیری، جان خود را از دست می‌دهند، در حالی که میلیون‌ها نفر دیگر از بیماری، ناتوانی و طیفی از انواع دیگر آسیب، رنج می‌برند که بسیاری از آن‌ها منجر به آسیب مادام‌العمر می‌شود. بنابراین آلودگی هوای سمی و مواد شیمیایی که منجر به بحران اقلیمی و از بین‌رفتن بی‌سابقه تنوع زیستی جهانی می‌شود، مسائل زیست‌محیطی حقوق کودکان مندرج در کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد را با تهدید جدی و سیستماتیک مواجه می‌کند و جان نسل‌های حاضر و نسل‌های آینده را به خطر می‌اندازد (۱۴). حق بقا و رشد کودک برخلاف حق حیات (بند اول ماده ۶ کنوانسیون)، از حقوق مثبت یا به اصطلاح زیرشاخه نسل دوم حقوق بشر است که نیازمند اقدامات و تسهیلات لازم از سوی دولت‌ها جهت تحقق اهداف آن است. از آنجایی که حق رشد و بقای کودک به برخی حقوق، از جمله حق سلامت، بهداشت و آب آشامیدنی سالم، محیط زیست سالم و پایدار و حق بر آموزش ارتباط مستقیم دارد؛ در ادامه به بحث راجع به تأثیرات تغییر اقلیم بر این حقوق و اثرات آن بر حق رشد و بقای کودک خواهیم پرداخت.

۲-۱. حق بر سلامت کودک

۲-۱-۱. افزایش خطرات مرتبط با سلامت روان: کودکانی که در معرض استرس شدید دوران بارداری قرار می‌گیرند، خطر ابتلا به اختلالات اضطراب، خلق، رفتاری، روان‌پریشی و اوتیسم را افزایش می‌دهند. حتی اگر

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

قرارگرفتن در معرض عوامل استرس‌زای محیطی منجر به شروع یک اختلال روان‌پزشکی نشود، می‌تواند منجر به تأخیر در دستیابی به نقاط عطف شناختی، رفتاری و اجتماعی ـ عاطفی شود که مشخص است با خطر سلامت روان مرتبط هستند. عوامل استرس‌زای روانی ـ اجتماعی ناشی از تغییرات اقلیمی، مانند رکود اقتصادی، کاهش محصول کشاورزی، مهاجرت اجباری و درگیری‌های داخلی، به طور گسترده می‌توانند اثرات مستقیمی بر استرس مادر و در نتیجه، پیامدهای بارداری داشته باشند (۱۵). مجموعه‌ای از شواهد در حال ظهور نشان می‌دهد که قرارگرفتن غیر مستقیم در معرض رویدادهای تغییرات اقلیمی از طریق محتوای رسانه‌ای یا تفکر در مورد تغییرات اقلیمی، می‌تواند احساسات منفی قوی در کودکان و نوجوانان یا اضطراب‌های زیست‌محیطی را برانگیزد. بررسی‌ها که عمدتاً بر اساس مطالعات کشورهای پردرآمد انجام شده‌اند، نشان داده‌اند که کودکان و نوجوانان می‌توانند در واکنش به آگاهی از تغییرات اقلیمی، از جمله افسردگی، اضطراب و احساسات شدید مانند غم، خشم و ترس، اضطراب زیست‌محیطی و پاسخ‌های عاطفی منفی را تجربه کنند (۶)، اگرچه تحقیقات در مورد تأثیر روانی اجتماعی بلایای طبیعی بر کودکان محدود است، اما آنچه وجود دارد نشان‌دهنده آسیب‌های پایدار است. یک سال کامل پس از وقوع طوفان فوق‌العاده در سال ۱۹۹۹ در اوریسای هند، ۳۰/۶ درصد از کودکان و نوجوانان دچار اختلال استرس پس از سانحه (PTSD: Post Traumatic Stress Disorder) (از این پس اختلال استرس) شدند و ۱۳/۶ درصد دیگر علائم تروما را نشان دادند. چهار ماه پس از سیل ویرانگر سال ۲۰۱۰ در پاکستان، ۷۳ درصد از دانش‌آموزان ۱۰ تا ۱۹ ساله سطوح بالایی از اختلال استرس را نشان دادند و تنها ۳ درصد از آن‌ها هیچ نشانه‌ای از تروما را نشان ندادند (۲).

۲-۱-۲. افزایش بیماری‌های غیر واگیر: آلودگی هوا ناشی از سوخت‌های فسیلی یکی از علل اصلی بیماری‌های غیر واگیر در ایالات متحده و جهان است. آلودگی هوا ناشی از سوزاندن سوخت‌های فسیلی برای کودکان به آسم، فشار خون بالا و اختلالات عصبی شناختی کمک می‌کند. قرارگرفتن در معرض آلودگی هوا در دوران بارداری نیز با پیامدهای نامطلوب زایمان همراه بوده است. نوزادان متولدشده از والدینی که در مناطقی زندگی می‌کنند که استخراج نفت و گاز انجام می‌شود ممکن است وزن کمتری هنگام تولد داشته باشند و خطر زایمان زودرس را افزایش دهند. رویدادهای شدید آب و هوایی، از جمله طوفان‌های شدید، سیل و آتش‌سوزی‌های جنگلی، باعث آسیب به کودکان و به ندرت مرگ می‌شود. رویدادهای سیل منجر به قرارگرفتن کودکان در معرض بیشتر مواد سمی، از جمله مسمومیت با مونوکسید کربن و عوامل بیماری‌زای عفونی در آب‌های آلوده شده است (۱۶).

۲-۱-۳. افزایش بیماری‌های عفونی و گوارشی: رویدادهای شدید به طرق مختلف، از جمله از طریق گسترش بیماری‌های عفونی منتقله از راه و آب و همچنین آسیب به سیستم‌های غذایی بر سلامت انسان تأثیر می‌گذارند. تجزیه و تحلیل متا از مطالعات اخیر خشکسالی، شواهدی را نشان می‌دهد که شرایط خشکسالی با تأثیر بر تولید محصول و در دسترس‌بودن غذا، احتمال لاغری و کمبود وزن را افزایش می‌دهد (۱۷). کودکان، به خصوص نوزادان، به طور ویژه در معرض عفونت‌های گوارشی ناشی از پاتوژن‌های باکتریایی مانند سالمونلا در غذا و آب هستند. این عفونت‌ها در دماهای محیطی بالاتر که تکثیر باکتری‌ها را تقویت می‌کنند، بیشتر است. همچنین کودکان به دلیل آلودگی آب و محصولات کشاورزی در اثر طوفان

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

و سیل، بیشتر از بزرگسالان مستعد ابتلا به وبا و سایر بیماری‌های اسهالی عفونی هستند (۱۸).

۲-۱-۴. نگاهی به تعهدات دولت‌ها طبق ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک: در ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک ضمن به رسمیت‌شناختن بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل دستیابی سلامت و امکانات لازم برای درمان بیماری و توان‌بخشی سلامت؛ در بند دوم از دولت‌ها می‌خواهد تا اجرای کامل این حق را پیگیری و اقدامات مناسبی را جهت کاهش مرگ و میر نوزادان (قسمت «الف») مراقبت‌های بهداشتی لازم (قسمت «ب») مبارزه با بیماری و سوءتغذیه، ارائه آب آشامیدنی سالم، در نظرگرفتن خطرات و ریسک‌های آلودگی محیط زیست (قسمت «ج»)، تضمین مراقبت‌های قبل و بعد از زایمان مادران (قسمت «د»)، ارتقای دانش در مورد سلامت و تغذیه کودک (قسمت «هـ») و توسعه مراقبت‌های بهداشتی پیشگیرانه (قسمت «و») و در بند سوم از دولت‌ها می‌خواهد تا تمام اقدامات مؤثر و مناسب را با هدف حذف رویه‌های سنتی مضر برای سلامت کودکان انجام دهند. در نهایت در بند چهارم از دولت‌ها می‌خواهد تا جهت تحقق کامل این اهداف، با توجه ویژه به نیازهای کشورهای در حال توسعه، همکاری بین‌المللی داشته باشند. بنابراین دولت‌ها ملزم به همکاری جهت از بین‌بردن موانع حق بر سلامت کودکان، از جمله تغییرات اقلیمی هستند.

۲-۲. حق کودک بر آب آشامیدنی سالم و بهداشت

۲-۲-۱. حق بر آب آشامیدنی سالم و بهداشت: پیش‌تر در کنوانسیون‌های حقوق بشری، از جمله میثاقین حقوق بشر و قطع‌نامه‌های حقوق بشری سازمان ملل متحد به حق بر آب آشامیدنی سالم و بهداشت، به عنوان اجزای حق برخورداری از استاندارد زندگی اشاره شده بود. همچنین طبق قسمت «ب» و «ج» بند دوم ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک، در زیرمجموعه حق بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل دستیابی سلامت کودکان به این حقوق اشاره شده است. اما در سال ۲۰۱۰ مجمع عمومی سازمان ملل متحد طی قطع‌نامه ۶۴/۲۹۲ حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم و تمیز و بهداشت را به عنوان یک حق بشری که برای بهره‌مندی کامل از زندگی و همه حقوق بشر ضروری است، به رسمیت شناخت. همچنین در سال ۲۰۱۵ با اذعان به اینکه بهداشت اگر به عنوان یک حق جداگانه مورد توجه قرار نگیرد، اغلب نادیده گرفته می‌شود، در حالی که جزئی از حق بر سطح زندگی مناسب است؛ حق بشر برای دسترسی به بهداشت را به صراحت در قطع‌نامه ۷۰/۱۶۹ به عنوان یک حق متمایز به رسمیت شناخت و از دولت‌ها خواست تا با رویکرد مبتنی بر حقوق بشر و نیازهای کشورهای در حال توسعه برای برخورداری تمامی افراد از این حق با هم همکاری و تلاش کنند (۱۹).

۲-۲-۲. تغییرات اقلیمی و بیماری‌های مرتبط با آب و بهداشت: کودکان نسبت به بزرگسالان نیاز به مصرف غذا و آب بیشتری به ازای واحد وزن بدن خود دارند و نسبت به منابع آب ناسالم، آسیب‌پذیرتر هستند (۱۵). در سال ۲۰۱۲، اسهال عامل ۱ مورد از هر ۱۰ مرگ قابل پیشگیری کودک بود که هر روز بیش از ۱۶۰۰ کودک زیر پنج سال را می‌کشد. اسهال، از طریق آب ناسالم و آلوده منتقل می‌شود. آب سالم در حال حاضر در میان فقیرترین خانوارهای کشورهای در حال توسعه کمیاب است، در حالی که ۵۵ درصد از جمعیت جهان از منابع آب لوله‌کشی استفاده می‌کنند، تنها ۱۲ درصد از مردمی که در کشورهای کمتر توسعه‌یافته زندگی می‌کنند و ۴ درصد از جمعیت روستایی آن‌ها از آن برخوردارند. اسهال تنها یکی از خطرات مرتبط با آب برای بقای کودکان است. رویدادهای آب و هوایی شدید همراه با سیل یکی دیگر از موارد است. نرخ مرگ و میر ناشی از سیل

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

کودکان در نپال شش برابر بیشتر از نرخ مرگ و میر در همان روستاها در سال قبل از آن بود. داده‌های دریافتی از دولت نیجر، خط مقدم تغییرات اقلیمی، نشان می‌دهد کودکان دو ساله و کمتر که در سال‌های خشکسالی متولد شده‌اند، ۷۲ درصد بیشتر از کودکانی که در سال‌های عادی متولد شده‌اند، در معرض خطر کوتاهی قد قرار دارند (۲). تغییرات اقلیمی یک وضعیت اضطراری بهداشت عمومی جهانی است. سازمان بهداشت جهانی (WHO: World Health Organization) آن را به عنوان «بزرگ‌ترین چالش قرن بیست و یکم، تهدیدکننده تمام جنبه‌های جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم» توصیف کرد (۱۵). در کشورهای کم‌درآمد، کودکان، به دلیل آسیب‌پذیری‌های زمینه‌ای و فشارهای موازی ناشی از فقر، بار بالای بیماری، زیرساخت‌های ضعیف بهداشت عمومی، دسترسی ناکافی به آب سالم و وضعیت بهداشتی مطلوب و سوءتغذیه احتمالاً بیشترین آسیب را متحمل می‌شوند (۲۰).

۲-۳. حق کودک بر داشتن محیط زیست سالم و پایدار: امروزه حق بر محیط زیست سالم و پایدار و تعهدات زیست‌محیطی در رویه قانون‌گذاری و قوانین داخلی دولت‌ها و توافقات بین‌المللی بین آن‌ها به رسمیت شناخته شده است. مجمع عمومی سازمان ملل متحد در قطع‌نامه شماره ۷۶/۳۰۰ حق بر محیط زیست پاک، سالم و پایدار را به عنوان یک حق بشری به رسمیت شناخته و از دولت‌ها می‌خواهد تا همکاری‌های بین‌المللی را در این زمینه افزایش دهند. پس از این قطع‌نامه که نشان‌دهنده رویه اکثر دولت‌ها بود، دیوان بین‌المللی دادگستری در تاریخ ۲۳ جولای ۲۰۲۵ در نظر مشورتی خود راجع به تعهدات دولت‌ها در مورد تغییرات اقلیمی تأیید کرد که «محیط زیست پاک، سالم و پایدار» یک حق بشری است و اگر دولت‌ها از انجام «اقدامات مناسب برای حفاظت از سیستم اقلیمی» خودداری کنند، ممکن است حقوق بین‌الملل را نقض کرده باشند. همچنین همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، طبق قسمت «ج» بند دوم ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک، دولت‌ها ملزم هستند اقدامات مناسبی را جهت کاهش خطرات و آلودگی‌های محیط زیست انجام دهند.

۲-۳-۱. پیامدهای تغییرات اقلیمی بر حق کودک بر داشتن محیط زیست سالم و پایدار: آتش‌سوزی‌های جنگلی و سایر بلایای آب و هوایی، تغییرات زندگی و رویدادهای آسیب‌زا هستند، که سلامت روان و آسیب‌های یادگیری را به دنبال دارند. قرارگرفتن در معرض بلایای طبیعی نشان‌دهنده ترومای قابل توجهی است که در نبود مراقبان حمایت‌کننده، می‌تواند به استرس سمی کمک کند. این استرس سمی ممکن است منجر به طیفی از اثرات منفی بر سلامت جسمی و روانی شود که می‌تواند تا بزرگسالی ادامه داشته باشد. تغییرات اقلیمی سیستم‌های طبیعی را که از سلامت کودکان حمایت می‌کند، تغییر می‌دهد. افزایش غلظت دی‌اکسید کربن اتمسفر (CO^2)، افزایش دما و زودتر رسیدن فصل‌های رشد، باعث پیشرفت و تشدید فصل آلرژی به گرده می‌شود. شروع فصل گرده در آمریکای شمالی از سال ۱۹۹۰ تقریباً ۲۰ روز پیش رفته است. تقریباً ۵۰ درصد از این پیشرفت را می‌توان به گرمایش ناشی از انسان نسبت داد. شروع خیلی زودهنگام بهار با افزایش بستری‌شدن آسم در بیمارستان همراه بوده است. افزایش CO^2 همچنین می‌تواند محتوای آهن، پروتئین و روی گیاهان، از جمله برنج، گندم و سویا را کاهش دهد و در نتیجه خطر کمبود مواد مغذی را در مناطق آسیب‌پذیر افزایش دهد (۱۶). بررسی‌های موجود، قرارگرفتن در معرض آلاینده‌های هوا و تغییرات ناشی از آب و هوا در ذرات معلق در فضای باز و ازن سطح زمین را با اثرات نامطلوب

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

سلامتی مختلف در کودکان، از جمله آسم، کاهش عملکرد ریه و سایر بیماری‌های تنفسی مرتبط می‌کند. بررسی‌ها همچنین نشان می‌دهد که دمای بالا کیفیت هوا را کاهش می‌دهد و با افزایش آسم کودکان و بیماری‌های تنفسی کودکان مرتبط است (۶).

۲-۴. حق بر آموزش کودک: مواد ۲۸ و ۲۹ کنوانسیون بر حق کودک بر آموزش و کیفیت و محتوای آموزش تمرکز دارند. ماده ۲۸ حق کودکان بر آموزش را به رسمیت می‌شناسد و دولت‌ها را ملزم می‌کند تا تمام اقدامات مناسب را برای اطمینان از اینکه نظم و انضباط مدرسه به شیوه‌ای سازگار با کرامت انسانی کودک اجرا می‌شود، انجام دهند. ماده ۲۹ بر اهداف آموزش تمرکز دارد و معتقد است آموزش باید به رشد شخصیت، استعداد ذهنی و جسمی کودک، توسعه احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی و اصول مندرج در منشور ملل متحد، توسعه احترام به والدین کودک، هویت فرهنگی، زبان و ارزش‌های او، ارزش‌های ملی کشوری که در آن زندگی می‌کند معطوف باشد.

۲-۴-۱. پیامدهای تغییرات اقلیمی بر حق بر آموزش کودک: قرارگرفتن در معرض آلاینده‌های مختلف هوا قبل و بعد از تولد نیز با کاهش شناخت، مشکلات توجه، اختلال کمبود توجه بیش‌فعالی و ویژگی‌های اوتیسم در دوران کودکی همراه بوده است. مطالعات، تغییرات ساختاری و عملکردی را در مغز کودکانی که قبل از تولد یا در دوران کودکی در معرض آلاینده‌های هوا قرار داشتند، نشان داده‌اند (۱۷). همچنین هنگامی که مدارس در یک سیل یا یک فاجعه آب و هوایی دیگر ویران می‌شوند، دانش‌آموزان نه‌تنها ماه‌ها یا حتی سال‌های تحصیل را از دست می‌دهند، بلکه روال روان‌شناختی رفتن به کلاس را نیز از دست می‌دهند. تحقیقات هند، اندونزی، پاکستان، اوگاندا، نیکاراگوئه و مغولستان به طور مداوم کاهش قابل توجهی در حضور در مدرسه، به ویژه در دختران، پس از سیل یا در زمان خشکسالی گزارش می‌کنند و نشان می‌دهند که این اثرات می‌تواند تا یک دهه ادامه داشته باشد. بنابراین تغییرات اقلیمی به طور موثر حق تحصیل و مزایای مادام‌العمری را که به کودکان ارائه می‌دهد، سلب می‌کند (۲).

۳. پیامدهای تغییرات اقلیمی بر حق رشد و بقای کودک از منظر عدالت بین نسلی: آب و هوای متغیر جهان بر حقوق اساسی کودکان برای بقا، رشد و دستیابی به پتانسیل کامل آن‌ها تأثیر می‌گذارد. قرارگرفتن در معرض رویدادهای مرتبط با تغییرات اقلیمی در دوران کودکی می‌تواند اثرات طولانی‌مدت در طول زندگی داشته باشد. به عنوان مثال، یک مطالعه ملی ایالات متحده نشان داد که خطر افزایش سلامت روان و اضطراب در میان بزرگسالانی که پیش از سن پنج سالگی یک رویداد شدید مرتبط با آب و هوا، مانند گردباد، سیل، زلزله یا طوفان را تجربه کرده‌اند، افزایش می‌یابد. علاوه بر این، شواهد هم‌گروهی از آرژانتین نشان داد که قرارگرفتن در معرض رویدادهای شدید مرتبط با آب و هوا در دوران کودکی، میانگین تعداد سال‌های تحصیل را کاهش داده و خطر فقر و بیکاری را در بزرگسالی افزایش می‌دهد. همچنین در مطالعه دیگری که بر اساس داده‌های سرشماری از ۲۹ کشور انجام شد، نشان داد که تجربه شرایط گرم‌تر از حد معمول در دوران کودکی، با سال‌های کمتر تحصیلی و سطح تحصیلات پایین‌تر در برخی از نقاط جهان مرتبط است. کلاس‌های درس گرم می‌تواند منجر به حواس‌پرتی و بی انگیزگی باشد که می‌تواند غیبت دانش‌آموزان را افزایش دهد. علاوه بر این، گرما می‌تواند کیفیت خواب، عملکرد شناختی و توانایی تمرکز را مختل کند و نتایج یادگیری را کاهش دهد. مجموعه

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

دیگری از مطالعات منفرد نشان داد که شوک‌های ناشی از سیل و بارندگی با توانایی شناختی ضعیف‌تر، ثبت نام در مدارس پایین‌تر، کاهش مدت کلاس و افزایش کار کودکان، مرتبط است (۱۵). کودکان، به ویژه آن‌هایی که از خانواده‌های فقیرتر هستند، در میان گروه‌هایی هستند که در برابر رویدادهای شدید آب و هوایی آسیب‌پذیر هستند. رویدادهای آب و هوایی شدید، به ویژه خشکسالی، از طریق تأثیر منفی آن‌ها بر درآمد خانوار، می‌تواند سرمایه‌گذاری خانوارها در رفاه کودکان، از جمله سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی را کاهش دهد (۲۱). به طور مثال شرایط آب و هوایی در هائیتی در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به طور قابل توجهی تولید غذا را کاهش داد و به یکی از محرک‌های اصلی گرسنگی حاد برای چهار میلیون و چهار صد نفر از مردم هائیتی تبدیل شد (۱۷). علاوه بر این، تأثیرات بر رشد جسمی، روانی، اجتماعی و شناختی کودکان و نوجوانان، عواقب آن را در طول زندگی و احتمالاً پس از آن به همراه خواهد داشت. آن‌ها می‌توانند عواقب بلندمدت رشدی، آموزشی و اقتصادی داشته باشند که رسیدن به پتانسیل کامل آن‌ها را دشوارتر می‌کند. این امر، همراه با تغییرات اپی‌ژنتیکی احتمالی، ممکن است ظرفیت آن‌ها را برای مراقبت از نسل بعدی کاهش دهد و یک چرخه معیوب بین نسلی از محرومیت ایجاد کند که مانع توسعه انسانی می‌شود. کسانی که منابع کافی دارند می‌توانند با خیال راحت نقل مکان کنند، خانواده‌ها را در کنار هم نگه دارند، به مراقبت‌های بهداشتی دسترسی داشته باشند، آموزش کودکان را حفظ کنند و عوامل استرس‌زای اجتماعی را کاهش دهند، در حالی که کسانی که چنین منابعی ندارند، خود را در مسیر رو به پایین محرومیت‌های طولانی‌مدت، مانند تغذیه نامناسب، دسترسی محدود به آب آشامیدنی سالم و اختلال در تحصیل می‌بینند. بنابراین برای این کودکان، بی‌عدالتی بین نسلی با نابرابری‌های تشدید شده همراه است (۱). همچنین در ادبیات عدالت اقلیمی، توافق گسترده‌ای در مورد اهمیت در نظرگرفتن نیازها و حقوق نسل‌های آینده وجود دارد. به عنوان مثال، کانی استدلال می‌کند که وظایف بین نسلی به دلیل بُعد زمانی تغییرات اقلیمی، جنبه اصلی عدالت اقلیمی جهانی را نشان می‌دهد، به این معنی که اثرات نامطلوب انتشار گازهای گلخانه‌ای فعلی توسط نسل‌های آینده مردم تجربه خواهد شد (۲۲). بنابراین در صورت عدم اتخاذ تصمیم به موقع و اقدامات فوری توسط دولت‌ها، تغییرات اقلیمی نه‌تنها حق رشد و بقای کودکان نسل حاضر که حق رشد و بقا و حتی حیات نسل‌های آینده را هم به خطر خواهد انداخت.

۴. جستاری بر نقش کودکان در برقراری عدالت بین نسلی در مسائل مرتبط با اقلیم: اگرچه به راحتی می‌توان کودکان را قربانیان تهدیدات زیست‌محیطی مانند تغییرات اقلیمی دانست، اما آن‌ها نیز می‌توانند پیشگامان قدرتمندی برای تغییر باشند. کنوانسیون بیان می‌کند که کودکان حق دارند در فرآیندهای تصمیم‌گیری که ممکن است در زندگی آن‌ها مرتبط باشد، شرکت کنند و بر آن‌ها تأثیر بگذارند. در حال حاضر تصمیم‌گیری در مورد تغییرات اقلیمی، زندگی کودکان را در آینده‌ای بسیار دور متأثر خواهد کرد. بنابراین دعوت از کودکان برای مشارکت، کار درستی است. همچنین فرصت مشارکت فعال در مبارزه با تغییرات اقلیمی می‌تواند حمایت روانی مهمی را فراهم کرده و به آن‌ها کمک کند تا احساس کنترل، امیدواری و تاب‌آوری بیشتری داشته باشند (۱). در مواردی که دولت‌ها از رعایت هنجارها و استانداردهای قانونی مندرج در اسناد حقوق بشر خودداری می‌کنند، کودکان و یا بزرگسالان به نمایندگی از آن‌ها، حق دارند برای جبران خسارت مناسب، در دادگاه صالح اقامه دعوی

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

کنند. با این حال، اکثریت قریب به اتفاق کودکان در سراسر جهان با موانع عظیمی در دسترسی به عدالت حقوقی، مالی، فرهنگی و عملی، رو به رو هستند، به این معنی که پیشگیری ممکن است بهترین و اغلب تنها وسیله برای تضمین دسترسی به یک راه حل مؤثر باشد (۲۳). در ادامه نگاهی به چند اقدام مؤثر کودکان و جوانان در مسائل مرتبط با اقلیم خواهیم داشت.

۴-۱. پرونده شکایت کودکان از دولت فیلیپین: در سال ۱۹۹۲، ۴۳ کودک به عنوان نمایندگان نسل‌های بعدی به دلیل کوتاهی در جلوگیری از تخریب جنگل‌های بارانی کشور از دولت فیلیپین به دادگاه قانون اساسی فدرال این کشور، شکایت کردند. کودکان، این پرونده را به عنوان یک موضوع عدالت بین نسلی در رابطه با مدیریت منابع زیست‌محیطی توسط بزرگسالان و پیامدهای این اقدامات برای آینده خود تعریف کردند. دادگاه، ادعای خواهان‌ها را پذیرفت و اظهار داشت: «ما هیچ مشکلی در این حکم نمی‌یابیم که آن‌ها (کودکان دادخواست‌کننده) می‌توانند برای خودشان و برای دیگران در نسل‌هایشان، دعوای طبقاتی ارائه کنند، در حالی که پرونده در حال تجدید نظر بود، دولت، قانونی تصویب نمود که جنگل‌های باقی‌مانده را به عنوان یک منطقه حفاظت‌شده ملی، جهت حفاظت همیشگی به نفع نسل‌های کنونی و آینده‌ای که هنوز متولد نشده‌اند، اعلام کرد (۲).

۴-۲. پرونده «دوآرته آگوستینیو و دیگران علیه پرتغال و ۳۲ کشور دیگر: این یک پرونده مهم اقلیمی بود که توسط شش جوان پرتغالی در دادگاه حقوق بشر اروپا (ECHR: Europen Court of Human Rights) علیه ۳۳ کشور ثبت شد و ادعا شد که عدم رسیدگی آن‌ها به تغییرات اقلیمی، حقوق حیات، حریم خصوصی و عدم تبعیض را به دلیل تأثیراتی، مانند آتش‌سوزی‌های جنگلی و موج‌های گرما نقض کرده است. در نهایت، شعبه عالی دادگاه در آوریل ۲۰۲۴ این پرونده را غیر قابل قبول اعلام کرد و حکم داد که (به دلیل دامنه سرزمینی کنوانسیون) صلاحیت رسیدگی به سایر کشورها را ندارد و دریافت که متقاضیان، مراحل قانونی داخلی را در پرتغال طی نکرده‌اند. بنابراین معیارهای پذیرش برای دادگاه حقوق بشر اروپا را ندارند، اگرچه پرونده رسیدگی ماهوی نشد، اما یکی از نمونه‌های شاخص در اروپا است که عدالت بین نسلی و حقوق کودکان را در زمینه تغییرات اقلیمی مطرح کرده است (۲۴).

۴-۳. رأی مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری راجع به تعهدات دولت‌ها در مورد تغییرات اقلیمی: گروه مشورتی جوانان سازمان ملل متحد (Youth Advisory Group on Climate Change)، به ویژه شبکه‌های دانشجویی و فعالان محیط زیست جزایر اقیانوس آرام (Pacific Islands Students Fighting Climate Change) با همکاری دولت وانواتو و سایر دولت‌های کوچک جزیره‌ای، کارزار جهانی‌ای را راه‌اندازی کردند تا مجمع عمومی سازمان ملل را به درخواست رأی مشورتی از دیوان ترغیب کنند. این جنبش، با استفاده از ابزارهای حقوق بین‌الملل، دیپلماسی عمومی و شبکه‌های اجتماعی، مسئله «عدالت اقلیمی» و «مسئولیت بین نسلی دولت‌ها» را در سطح جهانی مطرح کرد. نتیجه تلاش آنان، تصویب قطع‌نامه مجمع عمومی در سال ۲۰۲۳ بود که به طور مستقیم به صدور رأی مشورتی سال ۲۰۲۵ انجامید. از منظر حقوق بین‌الملل، رأی مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری، اگرچه الزام‌آور نیست، اما از اعتبار حقوقی و تفسیری بالایی در تبیین تعهدات دولت‌ها برخوردار است. دیوان از طریق آرای مشورتی، با تفسیر حقوق بین‌الملل عرفی، معاهدات زیست‌محیطی و اسناد حقوق بشری، نقش مهمی در توسعه تدریجی حقوق بین‌الملل ایفا می‌کند. رأی مشورتی ۲۳ ژوئیه

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

۲۰۲۵ با پیونددادن تغییرات اقلیمی به حقوق بشر و عدالت بین نسلی، چهارچوبی هنجاری برای تعهدات پیشگیرانه و همکاری بین‌المللی دولت‌ها ارائه می‌دهد. این رأی می‌تواند به عنوان مرجع تفسیری معتبر در رویه دولت‌ها و مراجع قضایی مورد استناد قرار گیرد. در این چهارچوب، کنشگری جوانان نقش مؤثری در جهت‌دهی به دستور کار حقوقی دیوان داشته است

بحث و نتیجه‌گیری

تغییرات اقلیمی یک وضعیت فوق‌العاده جهانی است که اگر دولت‌ها برای مقابله با آن تعلل کنند، ممکن است بیشتر زیرساخت‌ها و دستاوردهای بشر در آینده‌ای نه‌چندان دور تحت تأثیر قرار گرفته و یا از بین بروند. داده‌های آماری در مورد تغییرات اقلیمی که پیش‌تر در این مقاله اشاره شد، نشان‌دهنده تأثیرپذیری نسل حاضر به خصوص کودکان از نتایج حاصل از تغییرات اقلیمی است. نوزادان و کودکان به خصوص در دولت‌های کمتر توسعه‌یافته و فقیرتر، بیشترین تأثیرپذیری را از تغییرات اقلیمی خواهند داشت و در صورت عدم اقدام به موقع دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی، این تأثیرپذیری، اثرات به مراتب مخرب‌تری بر نسل‌های آینده خواهد گذاشت. اختلال استرس ناشی از بحران‌های اقلیمی و سوءتغذیه و نابرابری‌ها و تعارض‌های احتمالی پیش رو و اثرات آن بر نسل فعلی، می‌تواند برای رشد و پرورش کودکان و نسل‌های آینده، بسیار خطرناک باشد. بنابراین تغییرات اقلیمی نیازمند رسیدگی فوری دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی و همکاری و همراهی نوع بشر برای گذر از این بحران است، در نتیجه برای رسیدن به عدالت بین نسلی و حمایت از نسل حاضر و آینده نیازمند رویکردی جامع هستیم که علاوه بر پذیرش اصل «مسئولیت‌های مشترک، اما متمایز» و اصل منافع عالیه کودک (مصلحت کودک) با بهره‌مندی از تمامی پتانسیل دولت‌ها و نوع بشر، اقدامات فوری برای مقابله با بحران تغییر اقلیم، از جمله کاهش گازهای گلخانه‌ای زمینه‌ساز تغییرات اقلیمی، داشته باشد. در این میان، بهره‌مندی از نظرات کودکان، نوجوانان و جوانان نسل حاضر به عنوان زمینه‌سازان نسل‌های آینده بسیار مفید خواهد بود. نگاهی به اقدامات اخیر گروه مشورتی جوانان در مورد تغییرات اقلیمی، از جمله درخواست از مجمع عمومی و صدور رأی مشورتی ۲۳ جولای ۲۰۲۵ دیوان بین‌المللی دادگستری راجع به تعهدات دولت‌ها در مورد تغییرات اقلیمی، مهر تأییدی بر این ادعاست.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

تضاد منافع

نویسنده هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده است.

تأمین مالی

نویسنده اظهار می‌نماید که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده است.

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

References

1. Balvin N, Christie D. Children and Peace from Research to Action. 1st ed. London: Springer Nature; 2019.

2. Elizabeth D. Climate Change, Children's Rights and the Pursuit of Intergenerational Climate Justice. Health and Human Rights Journal. 2014; 1(16): 19-31.

3. Saffarinia M. The Child's Right to a Healthy and Sustainable Environment and Relevant Obligations in the Passage of New International Legal Trends. The Judiciarys Law Journal. 2024; 88(125): 37-75. [Persian]

4. Farajzadeh H. Climate Change, Children's Rights and the Extraterritorial Obligations of States. 2024. Available from: https://unstudies.ir. [Persian]

5. Mirbod L, Seyed Nasseri MM. An Inquiry into the Protection of Children's Right to Health in the Context of Climate Change. Health Law Journal. 2024; 2(26): 1-15. [Persian]

6. Proulx K, Daelmans B, Baltag V, Banati P. Climate change impacts on child and adolescent health and well-being: A narrative review. J Glob Health. 2024; 14(04061): 1-10.

7. Shariatiasl A. The Role of Family Education in Protecting Children's Privacy in Cyberspace from the Perspective of International Documents. Child Rights Journal. 2023; 5(18): 55-67. [Persian]

8. Nowak M, Alen AJ, Vande Lanotte E, Verhellen AF, Berghmans E, Verheyde M. A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child. 1st ed. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers; 2005.

9. Sadeghinia A, Rafati S, Sedaghat M. Spatial analysis of climate change in Iran. Journal of Spatial Analysis Environmental Hazards. 2022; 8(4): 55-70. [Persian]

10. United Nations. What Is Climate Change?. Online. 2025. Available from: https://www.un.org/en/climate change/what-is-climate-change.

11. Shariatiasl A. Investigating the role of international organizations in developing environmental protection norms. Tehran: Isclaw; 2022. p.1-9. [Persian]

12. Cassa D, Campos A. relational equality and intergenerational justice. Critical Review of International Social and Political Philosophy. 2025; 28(3): 375-381.

13. Dávila A. Rights of Present and Future Generations to a Healthy Environment: An analysis in Intergenerational Equity and Solidarity in Latin America. Latin American Legal Studies. 2024; 12(1): 370-426.

14. Al-Hammouri A, Al-Billeh T, Derbal I. Mechanisms for Protecting Children's Rights from the Effects of ClimateChange. Pakistan Journal of Criminology. 2023; 15(04): 639-653.

15. Vergunst FL, Berry H. Climate Change and Children's Mental Health: A Developmental Perspective. Clin Psychol Sci. 2022; 10(4): 767-785.

16. Ahdoot S, Baum CR, Cataletto MB, Hogan P, Wu CB, Bernstein A, et al. Climate Change and Children's Health: Building a Healthy Future for Every Child. American Academy of Pediatrics, Council on Environmental Health and Climate Change. Council on Children and Disasters. 2024; 153(3): 75-85.

17. Agostoni C, Baglioni M, La Vecchia A, Molari G, Berti C. Interlinkages between Climate Change and Food Systems: The Impact on Child Malnutrition-Narrative Review. Nutrients. 2023; 15(2): 416.

18. Perera F, Nadeau K. Climate Change, Fossil-Fuel Pollution and Children's Health. New England Journal of Medicine. 2022; 386(24): 2303-2314.

19. Available from: https://www.unwater.org/water-facts/human-rights-water-and-sanitation.

20. Helldén D, Ndejjo R, Sturm A, Persson I, Wanyenze R, Ebi KL, et al. Climate change adaptation across the life-course-from pregnancy to adolescence-it's time to advance the field of climate change and child health. Environmental Research: Health. 2023; 1(2): 023001.

21. Okpala CN. Three essays on climate change and child welfare in sub-Saharan Africa. Doctoral Dissertation, Birmingham: University of Birmingham; 2022. p.1-205.

22. Keong CY. The United Nations' journey to global environmental sustainability since Stockholm: An assessment. Edited by Keong CY. In: Global environmental sustainability. Oxford: Elsevier; 2021. p.7-61.

23. The Climate Crisis is a Child Rights Crisis. Introducing the Children's Climate Risk Index. New York: United Nations Children's Fund (UNICEF); 2021.

24. Agostinho D, Others v Portugal and 32 Others, App No.39371/20, European Court of Human Rights. Online. 2024. Available from: https://rm.coe.int/inf-2024-9-echr-case-law-e/1680b2a1fe.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-06]

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.